

311
47
(vgl. 15)

July 91

DE GETUIGENIS DES GEHEELS.

II.

Het „Collegium biblicum” van Vilmar, welks eerste Aflevering wij vroeger in dit Tijdschrift aankondigden, is nu geheel uitgegeven in 15 Afleveringen. Wij vestigen er nogmaals de aandacht op, met hartelijke aanbeveling van de geheele strekking, het doel, den geest van dit werk.

In het *Nachwort* van Pf. Christian Müller, den uitgever van dit werk, achter de 8ste Aflevering, met welke het O. T. eindigt, vindt men den oorsprong van de geheele onderneming verhaald.

Vilmar was diep overtuigd dat de godgeleerdheid *kerkelijk* zijn moet. Dit wil niet zeggen dat zij de Belijdenis eener afzonderlijke kerk ten grondslag leggen en het onderricht dus daaraan binden moet: maar dat de kerk, als het Lichaam des Heeren, in den loop der geschiedenis ervaringen gemaakt heeft die zij in hare leer heeft nedergelegd. Voor deze leer blijft de heilige Schrift norm en toetssteen. Maar de theoloog die de kerk dienen wil, moet in haar staan, met zijn persoonlijk geestelijk leven in haar geworteld zijn. De studie moet dit zijn geloof reinigen door heilzame, van hetzelfde leven uitgaande kritiek, en aldus dat leven bevestigen. Zoo moet er een

innig verband tusschen de kerk en de faculteit der godgeleerdheid bestaan. Niet de kerk moet over haar heerschen, niet zij over de kerk, maar boven beide moet staan, beide bezielende, de Heilige Geest, zich uitsprekende in het Geloof der Gemeente. Vilmar richtte, toen hij hoogleeraar te Marburg werd, daartoe een adres aan de Staatsregeering van zijn vaderland Hessen, verzoekende stichting van een theologisch seminarie aan de hoogeschool. En intusschen deed hij voor zich wat onder de bestaande omstandigheden te doen stond, en begon een Collegium biblicum, eene lezing der geheele heilige Schrift achtereenvolgens, met de studenten die hem hooren wilden. Niet om in de geleerde bijzonderheden der uitlegging in te gaan, maar de om de Schrift praktisch als het boek der leidingen Gods, als de oorkonde der van God gegeven waarheid te doen beschouwen, en overal den aanstaanden leeraren wenken te geven, tot het voeren van hun ampt heilzaam.

Uit dit oogpunt moet men dan ook dit werk beschouwen, en er niet in zoeken wat daar buiten ligt. Bij deze praktische verklaring der heilige Schrift is het ons niet te doen om van die Schrift of van haar iets te weten of te spreken, maar om *aan* haar, *door* haar, iets te *worden*. De wereld heeft eerst blijdschap, daarna leed: het Evangelie gaat den omgekeerden weg. Wie niet de geheele heilige Schrift als zulk een bron van smart en vreugde voor zich persoonlijk heeft leeren kennen, is geen herder." (9de Afl. v. Inl. p. 3).

Het is voor dit doel, en niet voor elke uitlegkundige bewering van Vilmar (gelijk we reeds vroeger zeiden) dat wij dit werk van harte aanbevelen aan de geheele gemeente, vooral aan de studeerenden in de godgeleerdheid welke wij, daar zij op het geloof gegrond is, van harte de „heilige godgeleerdheid" noemen.

313

Door den geest des tijds, van welken onze wet op het Hooger Onderwijs een noodzakelijk uitvloeisel is, bevat het onderwijs aan onze faculteiten der godgeleerdheid twee bestanddeelen die elkander uitsluiten. Het eerste is de godgeleerdheid. Deze gaat van het geloof in den Christus der Schriften uit. Anders toch zouden de leer-vakken die tot haar behooren, geen band van onderlinge eenheid hebben, en dus geen samenhangende wetenschap vormen; en anders zou ook de inschrijving der studeerenden in die faculteit, met het doel om voorgangers der gemeente te worden, geen zin hebben. Tegenover deze godgeleerdheid staat in onze faculteiten als tweede bestanddeel de „onvooringenomen” wetenschap, die zonder vooraf van het geloof in den Christus der Schriften uit te gaan, onderzoeken wil of dit geloof den toets der wetenschap kan doorstaan, en het slechts voor zoover dit zal blijken werkelijk alzoo te zijn, kan laten gelden. Men noemt deze wetenschap vrij algemeen „godsdienstwetenschap.” Die naam is zeer goed, doch kan, zoo men een beteren aanwijst, er door vervangen worden. Hoe ook genaamd, deze wetenschap en de godgeleerdheid staan volstrekt tegen elkander over, van wege beider uitgangspunt. De godgeleerdheid kan niet anders dan beweerden dat eene onpartijdigheid voor welke het geloof in den Christus der Schriften als eene open vraag geldt, vooreerst op zichzelf onbestaanbaar is, en ten andere nimmer tot het geloof in den Christus der Schriften vermag te leiden: zoodat zij wel van hare resultaten kennis nemen en die in een ander verband gebruiken, doch haar nimmer als bestanddeel der godgeleerdheid erkennen kan. De godsdienstwetenschap van hare zijde kan niet anders dan een onderzoek dat het geloof in den Christus der Schriften ten grondslag heeft, van zich en van de wetenschap in 't algemeen uitsluiten omdat het bevooroordeeld is, en

iets dat nog eerst in kwestie staat, reeds als gelegden grondslag aanneemt.

Dit verschil van uitgangspunt heeft natuurlijk ook op de beschouwing van de heilige Schrift beslissenden invloed. De man der godsdienstwetenschap en de godgeleerde, beide willen kritiek op deze Schrift, om haren oorsprong, hare samenstelling, haren inhoud te onderzoeken. Maar beide beschuldigen elkander daarbij noodzakelijk van *halfheid*. De eerste zegt tot den tweede: dat gij kritiek wilt, is goed. Maar gij wilt haar niet met vollen ernst. Want de noodige kritiek op uzelve, die eerst tot vervullen van deze taak in staat stelt, is *niet* bij u *voorafgegaan*. Het vooroordeel dat het onderzoek benevelt, blijft uws ondanks invloed oefenen. En zoo is het in den gang uwer kritiek duidelijk te zien dat gij haar ongemerkt daarheen stuurt, dat ten slotte in hoofdzaak de onder u overgeleverde meening bevestigd wordt." Wederkeerig zegt de man der godgeleerdheid tot den man der godsdienstwetenschap: „dat gij kritiek wilt, is goed. Maar gij wilt haar niet met vollen ernst. Want de noodige kritiek op uzelve, die eerst tot vervullen van deze taak in staat stelt, is niet bij u voorafgegaan. Gij blijft in hoofdzaak staan bij de gebrekkige zielkunde van Descartes die het „ik denk” tot uitgangspunt stelde. Gij vergeet dat de „ik” die in het Cogito verscholen ligt, zijn inhoud aan het denken oplegt en er onbewust zijn kleur aan geeft. Of, indien gij aan dat gevaar denkt, meent gij het door een ernstig voornemen om onpartijdig te zijn, te boven te kunnen komen, en vergeet dat ook hierin, gelijk in alles, „het willen wel bij u is, maar het goede te *doen*, dat vindt gij niet” ¹⁾). Zoo blijft het vooroordeel

---

1) Overal en altoos is de toetssteen van het verschil der overtuigingen het inzicht dat men heeft in de *zonde*. Descartes stelde het weten des

dat het onderzoek benevelt, uws ondanks invloed oefenen. En zoo is het in den gang uwer kritiek duidelijk te zien dat gij haar ongemerkt daarheen stuurt, dat ten slotte in hoofdzaak de onder u overgeleverde meening bevestigd wordt."

In de geheel gelijke woorden welke wij beiden in den mond leggen, spreken beide partijen terecht van de „onder u (tegenstander) overgeleverde meening." De mannen der godgeleerdheid hangen aan „het geloof dat eenmaal den heiligen is overgeleverd," om den wille waarvan zij datgene wat buiten de Gemeente geldt, als „ijdele overlevering" hebben verworpen. De mannen der godsdienstwetenschap daarentegen, als zoodanig, verwerpen als ijdele overlevering dit geloof der Gemeente en hebben onder zich een andere, even sterke overlevering. Terecht erkent dit Dr. Rauwenhoff als hij in zijn „Wijsbeg. v. d. godsd." p. 41 de analogia fidei van „het collectief bewustzijn der op eenerlei hoogte van ontwikkeling verkeerenden" voor zich als maatstaf der exegese van de godsdienst-verschijnselen erkent; en met weinig moeite

---

geestes in het denken. Dit denken heeft, even als later het den naam „denken" dragende attriboot der substantie van Spinoza, twee vormen: 1° het kenvermogen of verstand, 2° de wil. De dwaling nu ligt in den wil. Het verstand oordeelt niet en dwaalt dus ook niet: alleen de wil trekt het verstand in verkeerde richting mede, zoodat dus de dwaling altijd iets vrijwilligs blijft, en de mensch, zich ernstig voornemende onpartijdig te zijn, dit ook kan zijn. Hier werkt de roomsche pelagiaansche zuurdeesem. Kant, met zijn „radikaal kwaad," zag ontegenzeggelijk veel dieper. Maar ook hij vestigt toch (hoe sterk de schijn van het tegendeel ook zij) ten slotte het zedelijke op het verstandelijke. Goed en kwaad zijn bij hem niet eigenschappen die aan ons denken voorafgaan en het bepalen, maar zij ontstaan eerst door den denkvorm van algemeenheid en noodzakelijkheid. De kritiek der zuivere rede blijft — zie de Voorrede van haren eersten druk — het gerechtshof waar al het volgende, dus ook de kritiek der praktische rede, aan onderworpen is.

somt men uit zijn boek de leden van het gezelschap der mannen van „onafhankelijke wetenschap” op, door hem en zijn geestverwanten geëerd. Ook Dr. S. Cramer verklaart naar waarheid dat zij „allen één taal spreken;” en Prof. Kuenen, niet minder juist, dat „ook onder den warmsten strijd het besef van ééne familie uit te maken, hèn nooit begeeft” 1).

Men ziet dus hier het verschil. Hoogst wenschelijk ware het zoo men eindelijk ophield, elkander te beoordeelen naar de *resultaten* van de gevolgde denkrichting, en uitsluitend het oog vestigde op het uitgangspunt. Dat men dus ophield, elkander de namen orthodox, evangelisch, modern — eernamen, alle drie even schoon — toe te voegen, en liever elkander naar het *punt van uitgang*, dat inderdaad alleen beslissend is, in twee groepen onderscheidde. Men kan namelijk uitgaan van het geloof dat ons verstand, bij ernstige onpartijdige waarheidsliefde, ons op het gemeenschappelijk gebied van godgeleerdheid en godsdienstwetenschap tot de waarheid brengt. Of men kan uitgaan van het geloof in den levenden God, die zich ons in Christus gegeven heeft. Wat alleen niet kan, niet mag, dat is het over-treden op elkanders gebied, dat aan beide zijden zoo veelvuldig tot heillooze verwarring leidt.

Zoo mag — om alleen te spreken van de zijde tot welke schrijver dezes behoort — de man der godgeleerdheid niet nalaten te belijden dat hij bij elk onderzoek uitgaat van het geloof in den levenden God, en er dus *geen* aanspraak op maakt om door de anderen als een onpartijdig man van wetenschap erkend te worden; even-

---

1) 1866—1890 Gedachtenisrede in de Verg. van moderne Theologen, 7 Apr. 1891, uitgespr. door den Voorzitter A. Kuenen. Op de beteekenis van zulke „kringen” te letten, heldert veel op.

317

min als om den blaam van bekrompen hoogmoed te ontgaan. Men kan het geloof in den levenden God, d. i. den God die zich ons persoonlijk geopenbaard heeft, verwerpen: maar men kan dit geloof niet aankleven *en dan toch tegelijk* er niet van uitgaan in alles, ook in het wetenschappelijk onderzoek. Want dit geloof brengt mede dat elke toestand in welken het niet alles beheerscht, zich openbaar maakt als *schuldig*, namelijk als verduistering van het bewustzijn door verzaking van God (Rom. 1, 21). Tusschen deze twee standpunten is dus niet slechts een wetenschappelijk maar een zedelijk verschil.

Hoe zal dit verschil zich teekenen bij de beschouwing van den Bijbel als één Geheel, bij de „*Getuigenis des Geheels?*”

Hier komt weder alles op het uitgangspunt, niet op de resultaten aan.

De man der godgeleerdheid zal de Gemeente beschouwen als het werk van den Heiligen Geest. Hij zal haar zien als een heerlijk geordend Geheel (Ef. 4), dus ook niet individualistisch naar onberekenbare sympathiën arbeidende. Ook in de vorming van den Kanon, dat hooggewichtig werk der eeuwen, zal hij niet slechts het overleg van een schrander bemiddelende katholieke kerk, die de partijen bevredigen wilde, maar het gewrocht der leiding des Heiligen Geestes zien, die door veel mistasten en onzekerheid heen tot eene slotsom is gekomen; eene slotsom die de kerk voortdurend door hare wettige organen van kerkleiding en wetenschap heeft te herzien, maar zulks dan altoos beginnende met dankbaar het verkregene te erkennen en te eeren.

De man der godsdienstwetenschap zal hier niet anders zien dan „israelitische en nieuw-testamentische letterkunde.” Hij zal den arbeid van de kerk der eerste eeuwen willen herzien niet naar den maatstaf van haar eigen leven,

maar volgens zijn eigen denkbeeld van „waarheid” zooals de litteraire combinatiën, het letterkundig verkeer van den dag, dit aan de hand geven. Een gezelschap van privaatlitteratoren, over verschillende landen verspreid, en elkander als mannen van „de wetenschap” eerende, vormt door samenvoeging van studeerkamers de voortzetting van Hippo en Laodicea. Het gezamenlijk leven der Kerk, het geloof der Gemeente aan de verlossing in Christus, wordt even goed als al het andere als open vraag behandeld; er van uit te gaan bij het onderzoek heet bevangenheid door de kerkelijke traditie. Een soort van geestelijk Marcionitisme, ik bedoel een van de Kerk en haar leven onafhankelijk schiften en samenvoegen, zal hier over den Kanon en de vragen, met zijn wording in verband, beslissen.

De man der godsdienstwetenschap zal hierbij tot den man der godgeleerdheid zeggen: „wij kunnen niet anders, zoo wij althands met de wetenschap ernst maken. Want te verklaren, gelijk wij u zien doen, dat de geestelijke kracht, de inwonende heiligheid die uit de bijbelboeken spreekt, u van de echtheid dier boeken overtuigt, dat druischt tegen alle wetenschap in. De geestelijke ervaring eeren wij gaarne op haar eigen gebied, maar zij heeft met de kwestie of zekere boeken echt of onecht zijn, niets te maken.”

De man der godgeleerdheid zal hierop antwoorden: „de geestelijke ervaring der Gemeente heeft wel degelijk op deze kwestie zeer wettigen invloed. Want deze ervaring betuigt dat er feitelijk een overwinning van het leven over den dood bestaat. Niet in de edele opwallingen en strevingen van uitnemende geesten van alle tijden, of in oogenblikkelijke zegepralen over den dood gelijk b.v. in Socrates. Want hoe heerlijk deze strevingen en feiten ook zijn, ze blijven toch sporadisch; zij vestigen

319

geen doorlopende overlevering van een toestand van overwinning over den dood, gelijk die in de Gemeente van Christus, blijkens de historie, bestaat. Er heeft dus feitelijk zulk een overwinning plaats gehad. Deze moet nu wetenschappelijk verklaard worden. Eene hypothese moet gesteld worden die deze overwinning op den dood begrijpelijk make; eene historische hypothese ter verklaring van dit historisch feit. Nu verklaart de prediking van het geloof der Gemeente zulk een hypothese aan te brengen, namelijk de opstanding van Jezus Christus. Zou door die opstanding, indien zij werkelijk gebeurd ware, dat leven der Gemeente inderdaad verklaard zijn? Ja zeker. Is er ook een andere hypothese, die beter dan de opstanding geschikt zij om dit leven te verklaren? Neen. Wij laten dus deze hypothese der opstanding van Christus als de meest voldoende gelden.

Nu zien wij rond onder den voorhanden voorraad van geschriften der oudheid, hierop betrekkelijk. Wij onderscheiden twee groepen. In de eene (de N. T. geschriften) wordt deze opstanding niet slechts beschreven maar overal ondersteld geheel op dezelfde wijze als waarop wij, Gemeente, die geestelijke kracht nog heden ervaren. In de andere groep van nagenoeg gelijktijdige geschriften (de apokriefe en na-apostolische litteratuur) wordt die opstanding ook wel beschreven en ondersteld, maar bij lange na niet zoo zuiver. Want daar is sprake van wonderen die, in tegenspraak met de bijbelsche, in de opstanding culmineerende wonderen, een magisch, aan de natuurgeweld doende, karakter dragen. En bovendien is de geestelijke atmosfeer in die geschriften niet zoo rein als in die der eerste groep.

Daarom heeft deze eerste groep van zelf een sterk vooroordeel vóór zich, dat zij waarschijnlijk de echte overlevering omtrent de opstanding en de feiten die zich

rondom haar voegen, zal bevatten. De grenzen tusschen de beide groepen zijn niet nauwkeurig af te bakenen; die taak blijft over voor de latere kritiek. Maar voor de hoofdzaak mogen wij toch den voorhanden voorraad van geschriften uit dien tijd in die twee groepen schiften.

Verder dan dit gaan wij niet. Maar indien men nu godgeleerde is, d. w. z. indien men uitgaat van persoonlijk aandeel aan het geloof der Gemeente, even zoo goed als de man van den kring of (om met Prof. Kuenen te spreken) van de familie der mannen van de godsdienstwetenschap uitgaat van „de wetenschap” gelijk zij in dien kring verstaan wordt; zal er dan niet een noodzakelijk verband zijn tusschen den familiegeest der godgeleerden en hun bevinding op historisch gebied? en wel niet meer of minder dan er noodzakelijk een wettig verband is tusschen den familiegeest der mannen van de godsdienstwetenschap en hun bevinding op hetzelfde historisch gebied?

Laat ons dus aan beide zijde billijk zijn en erkennen dat de bevinding op historisch gebied aan beide zijden afhangt van den familiegeest, de wereldbeschouwing of hoe men het ook noemen wil. De familiegeest der mannen van de godsdienstwetenschap is het onpartijdig, onvooringenomen onderzoek zonder meer: de familiegeest der mannen van de godgeleerdheid is het geloof in den levenden God, gelijk Hij zich in den Christus der Schriften geopenbaard heeft. Wij loochenen daarbij natuurlijk niet dat ook de man der godsdienstwetenschap oprechtelijk beweert, persoonlijk in den levenden God te gelooven, even zoo goed als de man der godgeleerdheid persoonlijk oprechtelijk beweert, onpartijdig, onvooringenomen onderzoek in te stellen. Ja beiden beweerden dit zelfs beter, zuiverder, te doen dan de tegenpartij. Wat wij alleen willen zeggen is dat *het uitgangspunt des wetenschappelijken onderzoeks* aan beide zijden is wat wij als zoodanig opgaven.

En laat ons evenzeer van kerkelijken partijhartstocht vrij, ook hier niet den maatstaf van het bloot kwantitatieve aanleggen; niet spreken van „te ver” of van „niet ver genoeg” gaan. Laat ons principieel oordeelen, d. i. niet naar de resultaten, maar naar het uitgangspunt. Laat ons niet vragen of iemand veel of weinig b. v. voor echt erkent, of zijne kritiek, zooals men het noemt, positief of negatief is. Het zij alleen de vraag of hij uitgaat van onpartijdige waarheidsliefde zonder meer, dan wel van het geloof in den levenden God.

In het eerste geval zal hij tot de Schrift treden zeggende: „nu, op 't oogenblik, weet ik nog niets van u. Maar ik zal u onpartijdig onderzoeken; niets aannemen dan wat mij op goede gronden bewezen wordt, en mij alleen door onbevooroordeelde wetenschap laten leiden.” Indien dan de zoodanige dit niet slechts voor de leus, om den wille der discussie, maar ten volle oprecht verklaart; en indien hij bij zijn onderzoek streng eerlijk blijft, niet sluikt, niets onwettigs zich toeigent, zoo zal hij tot erkenning van de echtheid onzer heilige Schriften en van den Christus dier Schriften niet komen: want niet van God uitgaan, dat is in beginsel Hem loochenen ¹⁾.

---

1) Men kan hier zeggen: „een fraai getuigenis dat gij aan uwe eigen „overtuiging geeft, namelijk dat ernstige, onpartijdige waarheidsliefde tot „het verwerpen van die overtuiging moet leiden!” Ik laat die tegenwerping ten volle gelden, namelijk in den zin waarin ik haar hier bedoel, en waarin ik haar ook besprak in mijn „Nog eens: werkelijkheid van den godsdienst” enz. bladz. 16. Ik beweer namelijk dat wanneer bij ons, in onze toestanden, in onzen tijd, een onderzoeker, niet voor de leus of ter wille der discussie, maar oprecht en in waarheid zegt: „ik ga van niets „dan van ernstig onpartijdig onderzoek naar de waarheid uit, zonder „meer” — dat die onderzoeker dan wel naar zijn eigen oprechte meening, maar niet inderdaad onpartijdig is. Neen, dan is er reeds een verwerpen van den Christus der Schriften, indien deze hem in zijn jeugd gepredikt is, of anders van de zedelijk-religieuze overtuigingen die hem vroeger

Indien hij daarentegen uitgaat van het geloof in den levenden, in Christus geopenbaarden God, gelijk hij als lid der Gemeente, of b. v. als student door inschrijving in de faculteit der godgeleerdheid als aanstaand Voorganger der Gemeente, verklaart dit te doen, dan zal hij beginnen met de gansche Schrift, als een van zijn leven getuigend Geheel, voor echt, voor Gods geschreven Woord te verklaren. Niet op grond van onpartijdige wetenschap, maar op grond van het geloof der Gemeente, in hetwelk hij ook staat; op grond van de Getuigenis des Geheels. Nu zal hij verder, naar den eisch van alle wetenschap, het voorwerp zichzelf laten verklaren, door de kracht van zijn leven in 't licht te stellen. Hij zal de Schrift zichzelf laten kritiseeren, uitgaande van het middelpunt haars levens, Jezus Christus, en van daar voortgaande naar den omtrek. Terwijl de man der „onvooringenomen” godsdienstwetenschap zegt: ik houd hier niets voor waar, dan wat mij als zoodanig voldoende bewezen wordt” — zal de man der godgeleerdheid zeggen: ik houd hier niets voor onwaar dan wat mij als zoodanig voldoende bewezen wordt. Wetende dat hem nog zonde, en dus beperktheid, aankleeft, zal hij daarbij ook oplettend aan de kritiek en den geheelen gedachtengang der tegenstanders het oor leenen, want deze zullen hem in bijzonderheden dikwerf heilzaam corrigeeren, gelijk datzelfde op elk ander levensgebied steeds het geval is.

---

eigen waren, bij hem *voorafgegaan*. Hij is dus niet werkelijk onpartijdig; hij heeft reeds eene stelling ingenomen welke hij nu heeft te verdedigen. Een zekere divinatie zal hem in zijn geest, in breede hoofdtrekken, de slotsommen teekenen tot welke hij nu in den grond (afgezien van opwellingen van begeerte naar het tegendeel) wil en moet komen. En onwillekeurig zal hij de voorgangers en de boeken die daarheen wijzen, voor meer vertrouwbare gidsen houden en er dus met een gewilliger hart naar hooren, dan naar voorgangers en boeken die het tegendeel leeren.

323

Maar de historie der Schrift zal hem, in alles wat met Jezus Christus, het middelpunt, noodzakelijk verband houdt, onwrikbaar vast staan. Is toch — gelijk hij het met de Gemeente ervaren heeft — het volkomen Goede werkelijk geopenbaard, dan moet ook de historie, zoover zij dit goede draagt, waar zijn. Wie, gelijk de man der godsdienstwetenschap, van het „onvooringenomen” verstand uitgaat, zoekt ook op het gebied der historie naar de denkbeelden, de bloot logische verhoudingen, die zich daar openbaren. Het feitelijke heeft daarbij voor hem bloot een historisch belang. Hij zal b. v. zeggen: de idee van het eeuwig, overwinnend leven blijft waar onafhankelijk van het beweerde feit, dat iemand uit de dooden zou zijn opgestaan ¹⁾. Erkent hij God, d. i. heeft zijn verstand hem veroorloofd aan zijn zedelijk beset dezen achtergrond te geven, zoo is zijn God, die zich immers nooit persoonlijk openbaarde ²⁾, slechts een logische God, als „het Denken des denkens” van Aristoteles, onbewegelijk, gelijk deze wijsgeer Hem uitdrukkelijk noemt, en onverschillig jegens het bestaan, zooals Kant terecht opmerkt dat men „het bestaan niet uit het begrip uitkluiven kan.” Doch geheel anders is het op het gebied der godgeleerdheid, die van het geloof in den levenden God, d. i. van de ervaring van het Goede, uitgaat. Immers het Goede is geenszins, gelijk het logische, onverschillig jegens het bestaan. Dat het Goede slechts als

---

1) Toen de edele Dr. Ph. R. Hugenholtz dit begon te zeggen, duurde het nog jaren eer hij er aan toevoegde: „en dat feit der opstanding is ook inderdaad niet wáár.” Doch die toevoeging was noodzakelijk, zij moest komen.

2) Ware dit wèl zoo, hadde die God zich wèl persoonlijk aan hem geopenbaard, dan zou hij ook niet meer het bestaan van God voor een open kwestie kunnen houden, hetgeen toch hier de onderstelling is waar wij van uitgaan.

mogelijkheid, als eisch, bestaan zou, is ongerijmd. Want deze idee vordert volstrekt het bestaan. Wanneer in het Hoogste dat er is, iets ware dat de volkomen werkelijkheid van het Goede verhinderde, dan zou zich in dat Hoogste zelf een fatalistisch dualisme bevinden dat ons verhinderde, het als het Hoogste te erkennen. Nu *is* het Goede ons verschenen, geopenbaard als levenwekkend, 1 Joh. 1, 1—3. Dit is de ervaring der Gemeente, die vervulling is van het besef, ten allen tijde in de uitnemendsten onzes geslachts levendig: „het ideaal moet wel bestaan, ons hart en de edelste aspiratiën der menscheid zeggen het ons”¹⁾. Feitelijk zijn wij verlost, uit den dood tot het leven overgegaan: wij *weten* dit, 1 Joh. 3, 14, en belijden het als feit met stille, aanbiddende blijdschap. Het is de Heilige Geest, die met onzen geest getuigt dat wij kinderen Gods zijn, Rom. 8, 16; en in dit feit ligt (zie vs. 17) de existentie van Christus, van zijn lijden en verheerlijking, onmiddelijk opgesloten. Dat Christus is opgestaan, blijkt daaruit dat wij niet meer zijn in onze zonden, 1 Cor. 15, 17.

Op dien grond klemmen wij ons aan het Woord van God, de Heilige Schrift des Ouden en des Nieuwen Testaments, als aan een onuitsprekelijke weldaad Gods vast. Als zoodanig, als Woord der eeuwige Majesteit en der onpeilbare Genade, doet Vilmar's Collegium Biblicum ons de Schrift kennen door de Getuigenis des GeHEELS. En op dien grond bevelen wij het nog weder, inzonderheid aan onze Medebroeders in de heilige Bediening des Woords, bij zijn voltooiing gelijk bij zijn eerste verschijning aan. Maar tevens was het, in dit en het vorig opstel

1) Heerlijk zegt Schiller tot Columbus: „ware de nieuwe wereld er niet, zij zou om uwentwille uit de golven omhoog rijzen.” Zoo schildert hem Piloty op de voorplecht van zijn schip in den nacht, in het museum Schack te München.

onder denzelfden titel, ons doel, aandacht te vestigen op de hooge beteekenis van de *Getuigenis des GeHEELS*.

In het Geheel is het volle leven, dus de waarheid.

Afzonderlijke tijdsstroomingen, eeuwen, leeftijden, kunnen tegen het Evangelie van Jezus Christus, het Evangelie der Schriften, getuigen. Maar het *geheel* der wereldgeschiedenis, zooals in het Gericht zal blijken, getuigt er vóór.

Een geïsoleerd leven, in 't welk de polsslag van het groote volksleven niet merkbaar is, kan het Woord der waarheid ontkennen. De kamergeleerde kan zijn kritiek er tegen richten. Maar als het Geheel des volks spreekt, in groote gebeurtenissen of krisen die het volksleven in zijn ware gestalte, in zijn diepste leven doen naar boven komen, dan wordt altoos Gods Woord beaamd.

Göthe schrijft in zijn *Wahrheit und Dichtung* over Hamann: „het beginsel tot hetwelk de gedachten van dezen man zich samen laten terugbrengen, is dit: alles wat de mensch onderneemt te doen, om 't even of het door daad of woord of hoe dan ook voortgebracht worde, moet uit 's menschen vereenigde krachten ontspringen: al wat afzonderlijk werkt, is verwerpelijk.”

Zoo schrijft dan ook deze zelfde Hamann aan Jacobi: „Mij komen alle krachten onzer natuur voor als de krijgsknechten in het Evangelie, die komen, gaan en doen naar woord en wenk des Hoofdmans.” Hij wil kennelijk zeggen: afzonderlijke krachten hebben geen zelfstandigheid. Ze zijn afhankelijk van ééne centrale kracht, die aan het geheele leven en karakter zijn ware gestalte geeft.

Welnu, zoo is het ook met de heilige Schrift. Afzonderlijke uitspraken zijn dikwerf onwaar, afzonderlijke boeken onverstaanbaar. Maar neem het Geheel, laat het licht des GeHEELS op elke bijzonderheid vallen, en alles, alles wordt u heerlijk schoon en goddelijk waar. Lees

de Schrift met een afzonderlijk vermogen uwer ziel: „lees haar als geleerde met uw „onvooringenomen” verstand, als mysticus of dogmaticus met eenzijdige aandacht op afzonderlijke deelen haars inhouds; en gij zult geen waarheid vinden. Maar lees *gijzelf* haar, dat is: gij in de geheelheid van uw bestaan en uw naar alle zijden uitgebreid leven — en alles wordt u licht.

Daarom zeggen wij met onze Belijdenis (Art. 5): *Alle* deze Boeken alleen ontvangen wij voor heilig en kano-niek, om ons geloof naar dezelve te regelen, daarop te gronden en daarmede te bevestigen. En gelooven zonder eenigen twijfel *al* wat in dezelve begrepen is, enz. Ja, mits *alle* de boeken, en *al* wat daarin staat. De afzonderlijke „Schriften” kunnen gebroken worden (gelijk de losgemaakte staven die de stervende vader in de bekende fabel aan zijn oneenige zonen toonde) maar de Schrift — als één Geheel — niet (Joh. 10, 35). Afzonderlijke stukken kunnen voor de kritiek niet bestaan, het Geheel wordt door haar enkel bevestigd. Het Geheel, *met* zijn historische fouten en andere afzonderlijke wetenschappelijke feilen, — (ja deze feilen ingesloten, anders ware het een kunstmatig menschenwerk en kon, in zijn ge-maaktheid, niet door den Heiligen Geest zijn ingegeven gelijk het dat waarlijk is) — het Geheel dan *z66* als het Gode liefd heeft het te laten geboren worden en het ons te geven — dat Geheel geeft een getuigenis die voor elk ontvankelijk hart in heilige duidelijkheid haar eigen waarheid bepleit. Wij behoeven de waarheid niet te bewijzen, wij hebben slechts de Getuigenis die zijzelve geeft, te laten spreken. Moge de apologetische weten-schap dit meer en meer leeren verstaan. Niet wij hand-haven en dragen de waarheid, maar zij doet het ons.

Leiden.

J. H. GUNNING, SR.